

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2012/06/nemzeti-alaptanterv-2012-ember-es-tarsadalom-mueveltségi-terület-03-01-05/>

Nemzeti alaptanterv 2012

Ember és társadalom műveltségi terület

ALAPELVEK, CÉLOK

Az Ember és társadalom műveltségi terület megismerteti a társadalmi együttélés történetével, alapelveivel és főbb intézményeivel; betekintést nyújt a civilizáció folyamatába, a kultúra életébe. Fő területei: történelem; erkölcsstan, etika; hon- és népismeret; társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek, filozófia. Együttesen hangsúlyos szerepet töltenek be a köznevelési feladatok sikeres megvalósításában, hiszen jelentős mértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy a tanulók a haza felelős, hasznos polgáraivá váljanak; reális önismeretre és szilárd erkölcsi ítélőképességre tegyenek szert; képessé váljanak az önálló tájékozódásra, véleményformálásra és cselekvésre; megismerjék és megértsék a természeti, társadalmi, valamint kulturális jelenségeket, folyamatokat.

A társadalomismeret és az állampolgári ismeretek tartalmainak feldolgozása jó alapot ad a tudatos közéleti részvételhez, és a kulcskompetenciák kialakításán keresztül erősíti a demokrácia értékeinek (többek között a jogállamiság, részvétel a döntéshozatalban, a társadalmi igazságosság, az önrendelkezés, a szolidaritás, a tolerancia, az együttélés) tiszteletét.

Az Ember és társadalom műveltségi terület legfontosabb általános fejlesztési feladatai:

- a személyiségi és emberi jogok tiszteletére, az erkölcsi értékekre nevelés;
- a nemzettudat és állampolgári ismeretek kialakítása, tudatosítása, fejlesztése;
- a társadalmi igazságosság, méltányosság és szolidaritás értékeinek tudatosítása;
- a társadalmi, gazdasági problémák iránti érzékenység megteremtése;
- a környezetért és fenntarthatóságért érzett felelősség kialakítása;
- más kultúrák megismerése és elfogadása, különös tekintettel a Kárpát-medencében együtt élő népekre, vallásokra;
- a demokratikus intézményrendszer működésének megértése;
- az egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos ismeretek és készségek fejlesztése;
- a társadalomtudományi szemlélet és gondolkodás kialakítása, az ilyen természetű problémák vizsgálatához és elemzéséhez szükséges készségek kialakítása és fejlesztése.

A társadalomtudományi műveltség többretegű. Nemcsak ismereteket, hanem intellektuális eszközöket is biztosítani kell a diákoknak ahhoz, hogy képesek legyenek reflektálni és kritikusan értékelni, mert csak így alkalmazhatják hatékonyan a megszerzett tudást.

Az 1–4. évfolyamokon a műveltségterület egyes tartalmait olvasmányok, tevékenységek révén dolgozzák fel. A tanulók ebben a képzési szakaszban a történelmi látásmód (időbeliség, helyszín, szereplők), továbbá az erkölcsi gondolkodásmód alapelemeit

sajátíthatják el a személyes, családi históriák, valamint a magyar történelem jelentős eseményeinek, szereplőinek megismerésén keresztül.

Az 5–8. évfolyamokon a tananyag feldolgozásának alapelve a történetek elbeszélésén, megjelenítésén alapuló, tevékenység-központú történelemtanítás, amelynek egyik eszköze a jelentős történelmi személyiségek bemutatása. Fontos szempont a szűkebb és tágabb környezet történelmi, kulturális, vallási értékeinek átadása, valamint az, hogy a diákok megismerjék a történelmi múltat feldolgozók (történész, régész, nyelvész) munkájának alapelemeit. Ezt a törekvést támogatja a múzeumok és más közgyűjtemények (pl.: levéltárak) látogatása, rendeltetésének, szerepének ismerete. A képzési szakasz második felében a történelmi gondolkodás továbbfejlesztése áll a középpontban, a történelmi dokumentumok feldolgozása pedig a társadalmi és állampolgári normák elsajátítására is irányul.

A 9–12. évfolyamokon a tanítás a forrás- és tevékenység-központú tananyagfeldolgozásra épül. Ennek keretében a diákoknak meg kell ismerkedniük a történelmi múlt különböző forrásainak (szöveges, képi, audiovizuális) általános jellemzőivel, feldolgozási szempontjaival, továbbá képesnek kell lenniük arra, hogy a különböző típusú forrásokban meglássák a szerzők nézőpontját. Kiemelt szerephez jut a problémaközpontú és elemző tanítás is, amely a történelmi helyzetek, illetve a napjainkban felmerülő problémák, jelenségek történelmi gyökereinek megértését segíti.

Kiemelt fejlesztési területek

Történelem: A történelemtanítás a maga sajátos összetett célrendszerét akkor érheti el, ha képes felkelteni a fiatalok érdeklődését a múlt iránt, és sokféle bizonyítékkal szolgál arra vonatkozóan, hogy a történelmi múlt ismerete a jelen valódi megértését is szolgálja. A történelmi események feltárása, értelmezése és bemutatása olyan készségek elsajátításához járul hozzá, amelyek sokat segíthetnek abban, hogy a tanulók sikeres felnőtté váljanak. Alapot ad a tudatos közéleti részvételhez, és erősíti a demokrácia értékeinek (többek között a jogállamiság, a döntéshozatalban való részvétel, a társadalmi igazságosság, az önrendelkezés, a szolidaritás, az elfogadás és tolerancia) tiszteletét.

A történelem tanulása elősegíti a szűkebb és a tágabb közösségekhez — a családhoz, a lakóhelyhez, a nemzethez, Európához, az emberi civilizációhoz — tartozás személyes megélését. A történelem tanulmányozása a múlt örökségének megismerésével szolgálja az eligazodást a jelenben, és segíti a felkészülést a jövőre. A történelmi műveltség a közös emlékezetben őrzött legfontosabb tartalmakat foglalja magába/jelenti. Ezek tudományos igényű feldolgozása biztosítja, hogy a közoktatás a tanulók életkorához, érdeklődéséhez igazítva hiteles képet adjon a történelmet formáló erők működéséről, az előző nemzedékek sorsáról, alkotásaikról, létfeltételeik alakulásáról, az egyes korok gondolkodását meghatározó eszmékről és hitekről, ezek eredetéről, kialakulásuk okairól. Fontos, hogy a találkozás a történelmi múlttal, valamint a történelemből fakadó tanulságok feldolgozása személyes élményt jelentsen a tanulók számára. A történelem problémaközpontú megközelítése az önismereti, a társas kapcsolati kultúra fejlesztésének és a pozitív énkép kialakításának lehetőségét is biztosítja a tanulóknak.

A tanítás meghatározó célja a differenciált történelmi gondolkodás kialakítása, az adatok, tények, fogalmak, a történettudomány által kínált konstrukciók (sémák) rugalmas adaptálásával, illetve a történettudomány vizsgálati eljárásainak (történelmi probléma felismerése, megfogalmazása, a kritika, az interpretáció) alkalmazásával. A felkészítés további célja, hogy a tanulók felismerjék és megértsék, hogyan és miért éreztek,

gondolkodtak, cselekedtek másként az emberek a múltban, mint a jelenben élők. Mindehhez nélkülözhetetlen a történelmi megismerést és értelmezést elősegítő kulcsfogalmakkal összefüggő tudás folyamatos elmélyítése.

A *történelmi kulcsfogalmak* (történelmi idő, változás és folyamatosság, okok és következmények, történelmi források, tények és bizonyítékok, interpretáció, jelentőség, történelmi nézőpont) segítik a tanulókat a múltra vonatkozó magyarázatok, következtetések és értékelések megértésében, a történelmi ismeretek rendszerezésében, a múlttal és a múlt megismerésével kapcsolatos kérdések egyre árnyaltabb megválaszolásában, a különböző korok és események összehasonlításában, az összefüggések azonosításában, valamint az önálló következtetések és vélemények megfogalmazásában.

A *tartalmak értelmezését* lehetővé tevő kulcsfogalmak mellett léteznek a történelmi *tartalmakat kifejező* kulcsfogalmak (pl. társadalom, társadalmi osztály, réteg, állam, államforma, államtípus, kultúra, birodalom), amelyek az egyes jelenségek közös sajátosságainak fogalmi megragadásával segítik a múlt folyamatainak, eseményeinek megértését, rendszerezését, összehasonlítását és értékelését.

A tartalmak értelmezését szolgáló és a tartalmakat kifejező kulcsfogalmakkal kapcsolatos tudás folyamatos bővítése, elmélyítése, valamint újabb és újabb kontextusokban történő gyakoroltatása az értelmes történelemtanulás egyik legfontosabb összetevője.

Erkölcstan, etika: Az erkölcsi nevelés a minden emberben jelen lévő erkölcsi érzék kiművelését jelenti; ami nem kifejezetten egyik vagy másik tantárgy feladata. Az iskolai környezet, a pedagógusi példa, az osztályközösség élete a maga egészében nyeri el erkölcsi jelentőségét. A helyes magatartás és a jó döntés elveiről kialakított álláspontok párbeszéde végigkíséri a civilizáció történetét. Az erkölcstan és az etika feladata, hogy megismertessen ezzel a hagyománnyal. Nem kész válaszokat kínál, hanem a kérdések felismerésére és értelmezésére törekszik. A morális helytállás értelmének sokoldalú megvilágításával segít különbséget tenni jó és rossz döntés között. Az etika oktatása feltárja és fogalmilag megragadhatóvá teszi azokat az értékelveket, amelyeken a társadalmi együttélés bevett normái alapulnak és segíti a kulturális sokszínűség értékének felismerését.

Hon- és népismeret: A hon- és népismeret tartalmazza nemzeti kultúránk nagy múltú elemeit, a magyar néphagyományt, valamint a hazánkban élő nemzetiségek kulturális emlékeit, szokásait, kulturális jelenét.

Teret biztosít azoknak az élményszerű egyéni és közösségi tevékenységeknek, amelyek a család, az otthon, a lakóhely, a szülőföld tiszteletét alapozzák meg. Segíti az egyéni, családi, közösségi, nemzeti, nemzetiségi identitástudat és történelmi tudat kialakítását.

Tudatosítja a tanulóknak, hogy saját hagyományaik, nemzeti értékeik megismerése, elsajátítása révén nyitottá válhatnak a velünk élő nemzetiségek, vallási közösségek, a szomszéd és a rokon népek, valamint a világ többi népének kultúrája, az egyetemes értékek iránt is.

Társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek: Ezen ismeretkör legfőbb feladata, hogy reflektáljon a diákok társadalmi tapasztalataira. Célja, hogy a különböző társadalomtudományok (szociológia, szociálpszichológia, politológia, jogtudomány, közgazdaság-tudomány stb.) nézőpontjából mutasson be jelenségeket, problémákat, és segítse a tanulókat ezek értelmezésében, következtetések megfogalmazásában. A tartalmak feldolgozása olyan személyes tapasztalatra építő készségfejlesztő módszerek alkalmazását

Nemzeti alaptanterv 2012 – Ember és társadalom műveltségi terület

teszi szükségessé, amelyek megalapozzák és fejlesztik a diákok szociális, erkölcsi és jogi érzékét, valamint erősíthetik problémamegoldó gondolkodásukat.

Filozófia: A filozófiai tanulmányok célja az emberi lét értelmével, a tudás mibenlétével kapcsolatos legáltalánosabb kérdések felvetése, megvitatása, valamint a filozófiai eszmék történetének és legnagyobb alakjainak megismerése. A különböző korok és kultúrák filozófiai szövegeinek tanulmányozása elősegíti a kritikai gondolkodást, a problémaérzékenység fejlesztését, az önálló véleményalkotást és más gondolkodásmódok megértésének képességét. A filozófiai rendszerek azokat a legáltalánosabb fogalmi kereteket kínálják, amelyek között tapasztalataink világát mint összefüggő egységes egészet gondolhatjuk végig.

A filozófiai tartalmak feldolgozása többféle módon történhet, így lehet például kultúr-történeti súlypontú, az interdiszciplinaritást hangsúlyozó, kronologikus, problémacentrikus felépítésű vagy a filozófiai diszciplínák felől közelítő tematikus szerkezetű.

FEJLESZTÉSI FELADATOK

A fejlesztési feladatok szerkezete

1. Ismeretszerzés, tanulás
2. Kritikai gondolkodás
3. Kommunikáció
4. Tájékozódás időben és térben

A táblázatokban található nyilak (►►) azt jelzik, hogy az adott tevékenység a felsőbb évfolyamokon is folytatódik, a következő képzési szakaszra érvényes kiegészítésekkel.

1. Ismeretszerzés, tanulás

1–4. évfolyam	5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből, tárgyak, épületek, képek közvetlen megfigyeléséből, hallott és olvasott elbeszélő szövegekből, különböző médiumok anyagából, ►►			►► szaktudományi munkákból.
Emberi és élethelyzetek megfigyelése, ►►	►► magatartásformák értelmezése.	Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása.	
A műveltségi területhez kapcsolódó rövid szövegek olvasása.	Az információk rendszerezése és értelmezése. Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegekben. Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák, vázlatok) készítése.		Ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból.
Információk gyűjtése adott témához segítséggel, ►►	►► könyvtárban, médiatárban, múzeumokban.	Önálló információgyűjtés adott témához különböző	►► az információk önálló rendszerezése és értelmezése.

Nemzeti alaptanterv 2012 – Ember és társadalom műveltségi terület

1–4. évfolyam	5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
		médiумokból, rövid szöveges tartalmi ismertető készítése, ►►	A rendelkezésre álló ismeretforrások áttekintése és értékelése. Egy történelmi oknyomozás megtervezése.
Atlaszok, gyermeklexikonok használata. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.	Segédkönyvek, kézikönyvek, atlaszok, lexikonok használata. Az olvasmányokról lényegyet kiemelő jegyzetek készítése. A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben.		A legfontosabb történelmi, társadalomtudományi, filozófiai és etikai kézikönyvek, atlaszok, lexikonok ismerete és használata. Előadás önálló jegyzetelése.
		Az internet kritikus és tudatos felhasználása történelmi filozófia- és etikatörténeti ismeretek szerzésére.	

2. Kritikai gondolkodás

1–4. évfolyam	5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
Kérdések önálló megfogalmazása a tárgyalt témával kapcsolatban.			
Mesehősök és történelmi szereplők megkülönböztetése.	Társadalmi-történelmi, erkölcsi problémák felismerése, megfogalmazása, ►►		►► a tanult ismeretek problémaközpontú elrendezése.
A lényeg kiemelése írott és hallott szövegekből, ►►		►► tételmondat meghatározása, szövegtömörítés, szöveg átfogalmazása adott szempont szerint.	
Szépirodalmi és más fiktív elbeszélések megkülönböztetése az igaz történettől.	Adott történetben a valós és a fiktív elemek megkülönböztetése. Feltevések megfogalmazása igaz történetek szereplői cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról.		Különböző történelmi elbeszélések összehasonlítása a narráció módja alapján. Különböző szövegek, hanganyagok, filmek stb. vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából.
Annak felismerése, hogy egy adott szöveg többféleképpen is értelmezhető.		Többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása.	
Híres emberek, történelmi személyiségek, irodalmi, film- stb. hősök külső és belső tulajdonságainak felsorolása.	Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése, ►►	►► feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról.	
Az emberi (történelmi) cselekvés és annak következménye közötti kapcsolat felismerésének gyakorlása.			

Nemzeti alaptanterv 2012 – Ember és társadalom műveltségi terület

1–4. évfolyam	5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
Mindennapi élethelyzetek elbeszélése, eljátszása ▶▶	▶▶ a különböző szereplők nézőpontjából. Történelmi jelenetek elbeszélése, eljátszása különböző szempontokból. Erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzetek felismerése, bemutatása.		
Önálló vélemény megfogalmazása eseményekről és személyekről, ▶▶	▶▶ társadalmi, történelmi eseményekről, szereplőkről, jelenségekről, filozófiai kérdésekről.		
Történelmi szereplők viselkedésének vizsgálata, ▶▶	▶▶ társadalmi csoportok, intézmények működésének elemzése. Feltevések megfogalmazása az egyének, csoportok viselkedésének mozgatórugóiról.	Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek, intézmények háttéréről, feltételeiről, okairól. Érvek gyűjtése a feltevések mellett és ellen, ▶▶	▶▶ az érvek kritikai értékelése.
Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására, ▶▶	▶▶ ellenérvek gyűjtése az ellenvélemények cáfolására, ▶▶		▶▶ meghatározott álláspontok cáfolására.
Tapasztalatok szerzése a valós, a lehetséges, a lehetetlen és a valószínű megítéléséről (pl. helyszín, idő, szereplők, események kapcsán).			Történelmi-társadalmi adatok, modellek és elbeszélések elemzése a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából.
A múlt és a jelen életviszonyai közötti különbségek felismerése, azonosítása.	A különbségek felismerése és a változások nyomon követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán. Különböző társadalmi-történelmi jelenségek összehasonlítása, ▶▶		▶▶ strukturális és funkcionális szempontok alapján. Különböző értékrendek összehasonlítása, saját értékek tisztázása. Társadalmi-történelmi jelenségek értékelése a saját értékrendnek megfelelő szempontok alapján.
Annak vizsgálata, hogy a történet szerzője részese, kortársa volt-e a leírt eseménynek.	Kérdések megfogalmazása a forrás megbízhatóságára, ▶▶		▶▶ a szerző esetleges elfogultságaira, tájékozottságára, rejtett szándékaira stb. vonatkozóan.

3. Kommunikáció

1–4. évfolyam	5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
Beszélgetés egy társadalmi, történelmi témáról.	Saját vélemény érthető megfogalmazása, a tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetése.		
Mások véleményének	▶▶ és figyelembevétel.		Mások érvelésének

Nemzeti alaptanterv 2012 – Ember és társadalom műveltségi terület

1–4. évfolyam	5–8. évfolyam		9–12. évfolyam
	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
türelmes meghallgatása ▶▶			összefoglalása és figyelembevétele. A véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése.
Események, történetek elbeszélése élőszóban, ▶▶	▶▶ illetve emlékezetből.		
Szóbeli beszámoló a saját tapasztalatokról, ▶▶	▶▶ önálló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretekről. Beszámoló, kiselőadás tartása szépirodalomból, sajtótermékekből, rádió- és a tévéműsorokból, ▶▶		▶▶ népszerű tudományos irodalomból, történelmi forrásokból származó szövegek alapján.
Képi, szöveges és egyéb információforrások megkülönböztetése.	A különböző információforrások alapján szóbeli következtetések megfogalmazása.		Primer történelmi források elemzése, különféle társadalmi-történelmi összefüggések felderítése.
Rajz készítése valamely történelmi vagy társadalmi témáról. Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tabló készítése.		Rajzos vázlat készítése. Folyamatábra, diagram elemzése.	Folyamatábra, diagram készítése. Történelmi, társadalmi témák vizuális ábrázolása. Vizuális rendezők (tablázatok, ábrák) készítése.
Történetek kapcsán néhány mondatos összefüggő szöveg írása.	Fogalmazás írása valamely történelmi-társadalmi és erkölcsi témáról.		Esszé írása történelmi-társadalmi témáról, filozófiai kérdésekről, ennek kapcsán a kérdés világos megfogalmazása, bizonyítékok és cáfolatok kifejtése, következtetések levonása.
Események, történetek, jelenségek mozgásos, táncos, dramatikus megjelenítése.			

4. Tájékozódás időben és térben

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam		9–12. évfolyam
	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
Az idő tagolására szolgáló kifejezések használata: perc, óra, nap, hét, hónap, év, ▶▶	▶▶ évtized, évszázad, évezred, emberöltő.		Történelmi korszakok, periódusok nevének használata.
Az idő	Időmeghatározás más	Időmeghatározás konkrét kronológiai adatokkal.	

Nemzeti alaptanterv 2012 – Ember és társadalom műveltségi terület

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam		9–12. évfolyam
	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
meghatározására szolgáló kifejezések használata: amikor kicsi (óvodás stb.) voltam, amikor nagyszüleim gyerekek stb. voltak, nagyon régen.	ismert eseményre, jelenségre való utalással (pl. a honfoglalás után, Mátyás uralkodása idején). Krisztus előtt, Krisztus után (vagy időszámítás előtt és után).		
Viszonyítások használata: most, előbb, később, ugyanakkor, régebben, nagyon régen, ►►		►► konkrét történelmi időszakokhoz kapcsolódóan (pl. előző évtized, a reformkorban, a XX. században).	
Események, jelenségek, tárgyak, személyek stb. időrendbe állítása.			
Az idő ábrázolása óra, naptár felhasználásával.	Az idő ábrázolása téri-vizuális eszközökkel (pl. időszalag készítése).	Kronológiai adatok rendezése.	
A megismert történet eseményeinek időrendbe állítása.	Néhány kiemelt esemény, jelenség időpontjának ismerete. A tanultak elhelyezése az időben a kiemelt időpontokhoz képest, kronológiai számítások. Az egyes történelmi jelenségek (gazdaság, kultúra, politika stb.) eltérő időbeli ritmusának felismerése, ►►	►► kölcsönhatásainak elemzése. A világtörténet, az európai történelem, a magyar történelem eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése.	
Egyes események, tárgyak, megkülönböztetése aszerint, hogy a jelenhez, a múlthoz vagy a régmúlthoz tartoznak-e.	A múltban élt emberek életének összehasonlítása a jelenhez. Események, személyek, tárgyak csoportosítása korok szerint. Egyes korszakok jellegzetességeinek megragadása és összehasonlítása.	Egy-egy korszak komplex jellemzése és bemutatása. A történelmi időben történő tájékozódás összetevőinek és jelentőségének bemutatása példákkal.	
Példák gyűjtése arról, hogy az eltelt idő hosszúságát milyen dolgokhoz viszonyíthatjuk (pl. egy ember élete, három generáció élete, a honfoglalástól mostanáig eltelt idő).	Történelmi időszakok, pl. századok összehasonlítása a változások mennyisége és gyorsasága szempontjából. A különböző korokban élt emberek sorsának összehasonlítása abból a szempontból, hogy mi változott az életük során. A gyorsan és lassan lezajló változások megkülönböztetése.		
Egyszerű térképek másolása kézi munkával.			Egyszerű térképvázlatok készítése (különböző eszközökkel) különböző információforrások alapján.
A térkép legfontosabb elemeinek felismerése: vizek, domborzati jelölések, államhatárok, települések.	A tanult helyek megkeresése a térképen. Események, jelenségek leolvasása történelmi térképekről. Távolságok becslése és számítása történelmi térképeken. Egyszerű alaprajzok készítése.	Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása. A történelmi tér változásainak leolvasása különböző (pl. népsűrűséget, vallási megoszlást	

Nemzeti alaptanterv 2012 – Ember és társadalom műveltségi terület

1–4. évfolyam	5–6. évfolyam		9–12. évfolyam
	5–6. évfolyam	7–8. évfolyam	
			ábrázoló) térképekről.
A történetek helyszíneinek megkeresése egyszerű térképeken.	Tanult események, jelenségek topográfiai helyének megmutatása térképen. Néhány kiemelt esemény, jelenség topográfiai helyének elhelyezése vaktérképen.		Az adott téma tanulmányozásához leginkább megfelelő térkép kiválasztása különféle atlaszokból, online forrásokból.

KÖZMŰVELTSÉGI TARTALMAK

TÖRTÉNELEM

1–4. évfolyam
<ol style="list-style-type: none"> 1. A családi élet eseményei (születés, esküvő stb.). 2. Szülők, nagyszülők gyermekora, életmódja, tárgyi világa. 3. A múlt emlékei környezetünkben (múzeumok, emléktáblák, műemlékek, emlékművek; tárgyak, fotók, egyéb dokumentumok; szokások). 4. Nemzeti ünnepeink, jelképeink. 5. Mondák és legendák a magyar nép korai történetéből. 6. A középkori és újkori magyar történelem alakjai, női és férfi életutak. 7. A magyar szabadságküzdelmek kiemelkedő alakjai a XVIII–XX. század időszakában. 8. Gyermekalakok és gyermekorsók a XX. században. 9. Embermentők a XX. században. 10. Magyar tudósok, feltalálók, művészek és sportolók a XIX–XX. században.

Ismétlődő/visszatérő és hossz metszeti témák

Az alábbi témák minden jelzett évfolyamon megjelennek.

5–8. évfolyam	9–12. évfolyam
Társadalmi helyzet, életmód, életviszonyok	
<ul style="list-style-type: none"> – Gyermeknevelés, oktatása – Család, lakóhely – Falvak és városok, urbanizáció – Hétköznapi élet és ünnepek – Öltözködés, divat – Betegségek, járványok ▶▶ 	<ul style="list-style-type: none"> – Nők és férfiak életmódja és társadalmi helyzete, életformák – Szegények és gazdagok világa – Egyenlőség, emancipáció – Tömegtájékoztatás, sajtó, propaganda – Népeség, demográfia (vándorlás, migráció)
Társadalom és állam	
<ul style="list-style-type: none"> – Uralkodók és államférfiak – Birodalmak – Kisebbség, többség, nemzetiségek ▶▶ 	<ul style="list-style-type: none"> – Államformák, államszervezet – A hatalommegosztás formái, szintjei – Forradalom, reform és kompromisszum
Helyi és nemzetközi együttműködések, konfliktusok	
<ul style="list-style-type: none"> – Békék, háborúk, hadviselés 	<ul style="list-style-type: none"> – Függetlenség és alávetettség

Nemzeti alaptanterv 2012 – Ember és társadalom műveltségi terület

5–8. évfolyam	9–12. évfolyam
– Egyezmények, szövetségek ►►	– Kisállamok, nagyhatalmak
Természet és technika kölcsönhatása	
<ul style="list-style-type: none"> – A földrajzi környezet – A természetformálás és -átalakítás hatásai – Közlekedés, úthálózat, hírközlés – Felfedezők, feltalálók ►► 	<ul style="list-style-type: none"> – Erőforrások és termelési kultúrák – A technikai fejlődés feltételei és következményei – Fölgárkózás, lemaradás
Kultúrák, vallások és eszmék	
<ul style="list-style-type: none"> – Hasonlóságok és különbségek – Népek és vallások egymásra hatása, együttélése – A világvallások alapvető tanításai, vallásalapítók, vallásújítók – Történelemformáló eszmék ►► 	<ul style="list-style-type: none"> – Korok, korstílusok – Vallások szellemi, társadalmi, politikai gyökerei és hatásai – Világkép, eszmék, ideológiák, társadalomkritika – A fanatizmus jellemzői és formái

Kronologikus témák

5–8. évfolyam	9–12. évfolyam
1. Az őskor és az ókori Kelet	
<ul style="list-style-type: none"> 1.1. Az őskori ember világa. 1.2. Az ókori Egyiptom anyagi és szellemi kultúrája. 1.3. Ószövetségi történetek. 1.4. Ókori keleti örökségünk (időszámítás, írás, tudományos ismeretek, vallások, építmények). 	<ul style="list-style-type: none"> 1.1. Az emberi civilizáció kezdetei. 1.2. Anyagi és szellemi kultúra, vallás az ókori Keleten.
2. Az antikvitás	
<ul style="list-style-type: none"> 2.1. Az ókori görögök: istenek, hősök, tudósok, művészek és az olimpia. 2.2. A görög–perzsa háborúk és az athéni demokrácia 2.3. Az ókori Róma alapítása és terjeszkedése 2.4. Hadvezérek, uralkodók az ókori Rómában. 2.5. Újszövetségi történetek. 	<ul style="list-style-type: none"> 2.1. Hellász – a poliszok és a birodalom: Athén, Spárta, Nagy Sándor. 2.2. Róma – a köztársaságtól a császárságig. Pannónia. 2.3. Az antik kultúra öröksége, a filozófiai gondolkodás kezdetei. 2.4. A zsidó és keresztény kultúra értékei, a kereszténység kezdetei és tanításai. 2.5. A népvándorlás és az antik civilizáció felbomlása.
3. A középkori Európa	
<ul style="list-style-type: none"> 3.1. A nyugati és a keleti keresztény államiság főbb jellemzői. 3.2. Az iszlám hódítás és kulturális hagyatéka. 3.3. A középkori élet szinterei és szereplői. 3.4. A lovagi életmód és a keresztes hadjáratok. 	<ul style="list-style-type: none"> 3.1. A bizánci és a frank birodalmak, valamint a Német-római Birodalom jellemzői. 3.2. Az európai államok kialakulása. 3.3. A hatalomgyakorlás, a társadalmi és gazdasági élet jellemzői. 3.4. Vallási, egyházi ellentétek, hatalmi harcok, hódítások. A vallás és az egyház szerepe a középkori Európában. 3.5. Nyugat-Európa válsága, Közép- és Kelet-Európa megerősödő államai a XIV–XV. században. 3.6. Európa keresztény középkori öröksége. Világképek, korstílusok.

Nemzeti alaptanterv 2012 – Ember és társadalom műveltségi terület

5–8. évfolyam	9–12. évfolyam
4. A magyarság történetének kezdetei és beilleszkedése Európába	
<p>4.1. Történetek a magyarság vándorlásáról és a honfoglalásról.</p> <p>4.2. Az államalapítás: Géza és Szent István.</p> <p>4.3. Az Árpád-ház uralkodói, szentjei.</p> <p>4.4. Károly Róbert és Nagy Lajos.</p> <p>4.5. Hunyadi János a török ellenes küzdelmek élén.</p> <p>4.6. Hunyadi Mátyás és udvara.</p> <p>4.7. A mohácsi csata és következményei.</p>	<p>4.1. Eredet, vándorlás, honfoglalás, államalapítás.</p> <p>4.2. Hódítás és védekezés. Hatalomgyakorlás, államszervezet, a társadalmi és gazdasági élet jellemzői az Árpád-házi királyok idején.</p> <p>4.3. A Magyar Királyság mint európai középhatalom az Anjouk, Zsigmond és Mátyás korában.</p> <p>4.4. A magyar művelődés és kultúra emlékei.</p> <p>4.5. A török elleni harcok, a középkori magyar állam bukása.</p>
5. A világ és Európa a kora újkorban	
<p>5.1. A földrajzi felfedezések.</p> <p>5.2. Vallási újítók (reformáció és katolikus megújulás).</p> <p>5.3. Fényes uralkodói udvarok.</p> <p>5.4. Az alkotmányos királyság létrejötte Angliában.</p> <p>5.5. A felvilágosodás eszméi.</p> <p>5.6. Az európai hatalmak és a gyarmatok, az észak-amerikai gyarmatok függetlenségi harca.</p>	<p>5.1. Amerika ősi kultúrái, a földrajzi felfedezések és következményeik.</p> <p>5.2. Az atlanti hatalmak felemelkedése, az abszolutizmus, az angol polgárháború és következményei.</p> <p>5.3. A reformáció és a katolikus megújulás.</p> <p>5.4. A tudományos világkép kialakulása és a felvilágosodás.</p> <p>5.5. Nagyhatalmi küzdelmek a XVII–XVIII. században, a felvilágosult abszolutizmus.</p> <p>5.6. Az Egyesült Államok létrejötte, alkotmánya.</p>
6. Magyarország a XVI–XVIII. században	
<p>6.1. A három részre szakadt ország, végvári küzdelmek.</p> <p>6.2. Vallási megosztottság és függetlenségi törekvések.</p> <p>6.3. Az Erdélyi Fejedelemség virágkora Bethlen Gábor idején.</p> <p>6.4. Zrínyi Miklós, a hadvezér.</p> <p>6.5. A Rákóczi-szabadságharc hősei.</p> <p>6.6. Magyarország újjáépítése a Habsburg Birodalomban. Az ország új etnikai térképe, nemzetiségi viszonyok</p>	<p>6.1. Küzdelmek, hétköznapiak, kultúra a három részre szakadt Magyarországon.</p> <p>6.2. Az Erdélyi Fejedelemség.</p> <p>6.3. A török kiűzése és a Rákóczi-szabadságharc.</p> <p>6.4. Népesedési, társadalmi és gazdasági változások. Nemzetiségek az újjászerveződő államban.</p> <p>6.5. A Magyar Királyság a XVIII. századi Habsburg Birodalomban, a felvilágosult abszolutizmus hazánkban.</p>
7. A forradalmak és a polgárosodás kora Európában és Magyarországon	
<p>7.1. A francia forradalom vívmányai. A terror. Napóleon.</p> <p>7.2. Az ipari forradalom találmányai.</p> <p>7.3. A magyar reformkor képviselői (Széchenyi, Kossuth, Kölcsey, Wesselényi).</p> <p>7.4. A forradalom és szabadságharc céljai, eredményei és kiemelkedő személyiségei.</p>	<p>7.1. A francia forradalom eszméi, irányzatai, hatásai. A napóleoni háborúk következményei.</p> <p>7.2. A XIX. század uralkodó eszméi.</p> <p>7.3. Az ipari forradalom és hatásai.</p> <p>7.4. A magyar felvilágosodás és a reformkor fő kérdései, személyiségei, a nemzeti kultúra kialakulása.</p> <p>7.5. Forradalom és szabadságharc Magyarországon.</p>
8. A nemzetállamok kora	
<p>8.1. Az egységes német nemzetállam létrejötte.</p> <p>8.2. Polgárháború az Egyesült Államokban.</p> <p>8.3. A megtorlás és a kiegyezés Magyarországon.</p> <p>8.4. Magyarország fejlődése a dualizmus</p>	<p>8.1. Nemzetállamok kialakulása és felemelkedése Európában, az Amerikai Egyesült Államok nagyhatalommá válása.</p> <p>8.2. A keleti kérdés.</p> <p>8.3. A tudomány és a technika fejlődésének új korszaka.</p>

Nemzeti alaptanterv 2012 – Ember és társadalom műveltségi terület

5–8. évfolyam	9–12. évfolyam
<p>korában.</p> <p>8.5. Az Osztrák–Magyar Monarchia együtt élő népei, a nemzetiségek helyzete.</p> <p>8.6. A tudomány és a technika fejlődése, birodalmak versenye a világ újrafelosztásáért, élet a gyarmatokon.</p>	<p>8.4. A nagy gyarmatbirodalmak, valamint Kína és Japán.</p> <p>8.5. Önkényuralom és kiegyezés Magyarországon.</p> <p>8.6. A dualista állam működése és a politikai viszonyok.</p> <p>8.7. A nemzetiségek helyzete. A zsidó–magyar együttélés.</p> <p>8.8. Polgárosodás és modernizáció Magyarországon.</p>
9. Hazánk és a nagyvilág a XX. század első felében	
<p>9.1. Az első világháború jellemzői és következményei Európában és Magyarországon.</p> <p>9.2. A trianoni országvesztés és következményei.</p> <p>9.3. A nagy gazdasági világválság és következményei az Egyesült Államokban és Európában.</p> <p>9.4. Diktatúrák és diktátorok Európában.</p> <p>9.5. A Horthy-korszak meghatározó vonásai és jelentős politikusai.</p> <p>9.6. A trianoni határon túli magyarság sorsa a két világháború között.</p> <p>9.7. A második világháború jellemzői és következményei.</p> <p>9.8. Magyarország a második világháborúban.</p> <p>9.9. A holokauszt Európában és Magyarországon.</p>	<p>9.1. Az első világháború és a háborút lezáró békék.</p> <p>9.2. A háborús vereség következményei Magyarországon.</p> <p>9.3. Trianon és hatásai. Új államok Közép-Európában. A trianoni határon túli magyarság sorsa.</p> <p>9.4. A bolsevik ideológia és a kommunista diktatúra a Szovjetunióban.</p> <p>9.5. A fasiszta ideológia és állam Olaszországban.</p> <p>9.6. Az 1929–33-as világgazdasági válság és kezelése a nyugati demokráciákban.</p> <p>9.7. A nemzetiszocialista ideológia és a náci diktatúra.</p> <p>9.8. Magyarország konszolidációja és a revíziós külpolitika.</p> <p>9.9. A második világháború fő hadszínterei, hadi és a diplomáciai eseményei.</p> <p>9.10. Magyarország részvétele, veszteségei a második világháborúban.</p> <p>9.11. Zsidóüldözés, a holokauszthoz vezető út, népiirtás, a holokauszt.</p>
10. Hazánk és a nagyvilág a XX. század második felében	
<p>10.1. A hidegháború: az Egyesült Államok és a Szovjetunió vetélkedése.</p> <p>10.2. A kettéosztott Európa.</p> <p>10.3. A harmadik világ, az arab–izraeli konfliktusok.</p> <p>10.4. A szovjet megszállás és a kommunista diktatúra jellemzői Magyarországon.</p> <p>10.5. 1956-os forradalom és szabadságharc kiemelkedő személyiségei és céljai.</p> <p>10.6. A Kádár-korszak jellemzői (a megtorlástól a rendszer bukásáig).</p> <p>10.7. A demokratikus viszonyok megteremtése és kiépítése Magyarországon.</p> <p>10.8. A szomszédos országokban élő magyarság sorsa.</p>	<p>10.1. A kétpólusú világ és a fegyverkezési verseny.</p> <p>10.2. A hidegháború fegyveres konfliktusai.</p> <p>10.3. Integrációs törekvések a megosztott Európában, Nyugaton és Keleten.</p> <p>10.4. A gyarmati rendszer felbomlása és következményei a harmadik világban.</p> <p>10.5. Magyarország a második világháború után: újjáépítés és a kommunista diktatúra kiépítése.</p> <p>10.6. A Rákosi-korszak jellemzői (államosítás, pártállam, terror).</p> <p>10.7. Az 1956-os forradalom és szabadságharc. A megtorlás.</p> <p>10.8. A Kádár-rendszer kiépülése, konszolidációja, sajátosságai és válsága.</p> <p>10.9. A szomszédos államok és a határon túli magyarság sorsa.</p> <p>10.10. A demokratikus átalakulás és a piacgazdaság létrejötte.</p>

11. A globalizálódó világ és Magyarország	
11.1. Az Európai Unió létrejötte és az európai polgárok alapvető jogai.	11.1. Az Európai Unió létrejötte, alapelvei, intézményei, működése.
11.2. A vasfüggöny lebontása és következményei a keleti blokk országaiban.	11.2. A Szovjetunió, Csehszlovákia és Jugoszlávia felbomlása.
11.3. Globális problémák: urbanizáció, környezetszennyezés, terrorizmus, migráció, klímaváltozás.	11.3. A tudományos-technikai forradalom, a jóléti állam, a globális problémák és a fenntarthatóság.
11.4. Az Alaptörvény, a jogállamiság intézményei a mai Magyarországon.	11.4. Az Alaptörvény, a jogállamiság intézményei a mai Magyarországon.
11.5. A gazdasági élet területei és a munka világa.	11.5. Demográfiai változások, népesedés. A hazánkban élő nemzetiségek, vallási kisebbségek.
11.6. A magyarországi nemzetiségek és kisebbségek kultúrája, a roma/cigány népesség helyzetének változásai.	11.6. A roma/cigány társadalom története, helyzete és integrációjának folyamata.
11.7. A szomszédos országokban élő magyarság sorsa a szovjet blokk felbomlása után.	11.7. A szomszédos országokban élő magyarság helyzete, magyarok a nagyvilágban.
	11.8. A globális világ kihívásainak hatása hazánk fejlődésére.

ERKÖLCSTAN

1–4. évfolyam

Az erkölcsstan tantárgy anyagához az 1–4. évfolyamon egyrészt a Nat Ember és társadalom Történelem tematikája, másrészt a Magyar nyelv és irodalom, az Ember és társadalom, az Életvitel és gyakorlat, valamint a Művészetek, továbbá az Ember és természet műveltségterületek azon fejlesztési követelményei és közműveltségi tartalmai irányadóak, amelyek az életkori sajátosságoknak megfelelően közvetítik az alábbi beszélgetési témákat, magatartásmintákat, életvezetési szokásokat.

1. **Ön-és társismeret**

- 1.1. Milyennek látom magam? Milyennek látnak engem mások?
- 1.2. Mi a legjobb bennem?
- 1.3. Kire szeretnék hasonlítani?
- 1.4. Másokkal kapcsolatos értékek. Mi a jó és a fontos mások számára?

2. **Értékek és normák**

- 2.1. Hagyományok, szokások, ünnepek a családjunkban, az országunkban.
- 2.2. Más családok, települések, országok hagyományai, szokásai, ünnepei.
- 2.3. Együttélési szabályok, közös szabályalkotás.

5–8. évfolyam

1. **Az emberi természet**

- 1.1. Ember és természet.
- 1.2. Test és lélek. Egészség, betegség, fogyatékosság, egészség.
- 1.3. Ösztön, érzés, érzelem. Értelem, akarat.
- 1.4. Nyelv és gondolkodás. Tudás, képesség, tehetség.

2. Erkölcsi személyiség, emberi társaság

- 2.1. Szokás, hagyomány, szabály, illem.
- 2.2. A lelkiismeret. Jó és rossz, bűn és erény.
- 2.3. Az ember mint értékelő és erkölcsi lény.
- 2.4. Önállóság, alkalmazkodás, engedelmesség. Őszinteség és hazugság.

3. Társas kapcsolatok

- 3.1. Társaink. Barátság, szeretet, tisztelet, segítő kapcsolat.
- 3.2. Nemiség, szerelem. A házasság. Család, otthonteremtés.
- 3.3. Előítélet, bizalom, együttérzés.
- 3.4. Nemzeti, nemzetiségi és etnikai hovatartozás, etnikai együttélés, etnikai háttérű konfliktusok.

4. Az emberi társadalom

- 4.1. Egyén és közösség. Társadalmi igazságosság. Szegények és gazdagok.
- 4.2. Szabadság és korlátozottság.
- 4.3. Munka, alkotás. Értelmes élet, boldogulás. Jól lét és jólét.
- 4.4. Jog, hatalom, politika, demokrácia.

5. A vallás világa

- 5.1. Meggyőződés, hit, világnézet.
- 5.2. A vallás mint lelki jelenség.
- 5.3. Vallási közösség és vallási intézmény.
- 5.4. Vallási népszokások.

6. A kereszténység és Európa

- 6.1. A nagy világvallások vilásképe és erkölcsi tanításai.
- 6.2. A zsidó és a keresztény vallás a Biblia tükrében.
- 6.3. A kereszténység története. Az európai civilizáció és kultúra zsidó–keresztény gyökerei.
- 6.4. A keresztény valláserkölc és a kereszténység világi tanításai. Párbeszéd, együttműködés vallásos és nem vallásos emberek között.
- 6.5. Új vallási mozgalmak.

ETIKA (9–12. ÉVFOLYAM)

1. Az erkölcsi gondolkodás alapjai

- 1.1. Tények és értékek. A cselekedet erkölcsi megítélése. Etikai álláspontok a jó és a rossz ismeretének eredetéről. A szenvedés kérdése.
- 1.2. Hit és vallás. A világvallások emberképe és erkölcsi tanítása.
- 1.3. A cselekvő szeretet. Az ember kitüntetett léthelyzete, bűne és jóra valóssága. A valláserkölc értékei a világi etikában.

2. Törvény és lelkiismeret

- 2.1. Az erkölcsi gondolkodás fejlődése. Szokás, hagyomány, törvény. Az egyén választása.
- 2.2. A lelkiismeret szabadsága és a személy erkölcsi felelőssége. Szándék és következmény.

2.3. Az erények és a jó élet céljai. A jellem. Erkölcsi érzék, erkölcsi nevelés. Önállóság és példakövetés. Önmegvalósítás és önkorlátozás.

3. A kapcsolatok világa

3.1. Én és Te. Szeretet, barátság, szerelem, szexualitás. Szülők és gyermekek. Otthon, család.

3.2. Én és Mi. Egyén és közösség. Állampolgárság és nemzeti érzés. A szabadság rendje: jogok és kötelességek.

3.3. Mi és Ők. Többség és kisebbség. Szolidaritás, kölcsönös segítség. A társadalmi igazságosság kérdése.

3.4. Erkölcs és politika. Magánérdek és közjó. Részvétel a közéletben. A közélet tisztasága. Szólásszabadság és a nyilvános beszéd felelőssége az információ társadalomban.

4. Korunk erkölcsi kihívásai

4.1. Az ökológiai válság mint erkölcsi probléma. Kötelességeink más élőlények iránt. A környezettudatos életmód.

4.2. Világszegénység – a szegények világa. Demográfiai egyenlőtlenségek és következményeik.

4.3. A közösségi és társadalmi korrupció problémája.

4.4. Az intolerancia, a gyűlölet, a kirekesztés, a rasszizmus mint erkölcsi dilemma.

4.5. Az emberiség közös öröksége és a jövő nemzedékek jogai.

HON- ÉS NÉPISMERET (5–8. ÉVFOLYAM)

1. Az én világom

1.1. Családunk története. Szomszédság, rokonság.

1.2. Az én városom, falum.

1.3. A hazai táj. Helytörténet, helyi hagyományok, nevezetességek.

1.4. Gyermekek, diákélet a múltban.

1.5. Hagyományos magyar történelmi sportok.

2. Találkozás a múlttal

2.1. Nagyszüleink, dédszüleink világa falun és városban.

2.2. A paraszti ház és háztartás, a ház népe. Népi mesterségek.

2.3. A hétköznapiak rendje (táplálkozás, ruházat, életvitel).

2.4. Hagyományos és népi (vallási) ünnepeink eredete és szokásrendje.

2.5. Hitélet és közösségi élet.

3. Örökségünk, hagyományaink

3.1. Az ősi magyar kultúra hagyatéka.

3.2. Magyarok a történelmi és a mai Magyarország területén.

3.3. Néprajzi tájak, tájegységek és etnikai csoportok a Kárpát-medencében. A szomszédos országok.

3.4. A hazánkban élő nemzetiségek kultúrája és hagyományai (pl.: a roma/cigány népismeret elemei.)

3.5. Természeti és épített örökségünk, a szellemi-kulturális örökség és a világörökség elemei.

3.6. A magyar tudomány és kultúra eredményei a világban.

TÁRSADALMI, ÁLLAMPOLGÁRI ÉS GAZDASÁGI ISMERETEK

5–8. évfolyam

1. Társadalmi szabályok

- 1.1. Szokás, hagyomány, erkölcs, jog.
- 1.2. Az emberi alapjogok, esélyegyenlőség.
- 1.3. A gyermekek jogai, diákjogok.
- 1.4. Hivatalos ügyeink (ügyintézés).

2. Állampolgári alapismeretek

- 2.1. Államformák, politikai rendszerek.
- 2.2. Demokratikus alapelvek.
- 2.3. Magyarország politikai intézményei.
- 2.4. A média és a nyilvánosság szerepe.
- 2.5. Állampolgári jogok és kötelességek.

3. Pénzügyi és gazdasági kultúra

- 3.1. A családi költségvetés (bevétel, kiadás, megtakarítás, hitel).
- 3.2. A pénz és formái (érme, bankjegy, virtuális pénz, pénzhelyettesítők, bankkártyák).
- 3.4. Pénzkezelés (bankszámlák és műveletek).
- 3.3. Pénzügyintézetek és tevékenységük (betétgyűjtés, hitelezés, kamat, tőke, árfolyam, infláció).
- 3.4. Vállalkozói alapismeretek (a vállalkozó személye, felelős vállalkozói magatartás, a vállalkozások szűkebb-tágabb környezete).

4. A munka világa

- 4.1. Elhelyezkedés, munkavállalás: amit minden munkavállalónak tudnia kell.
- 4.2. Gazdasági ágazatok, szakmák, foglalkozások (munkamegosztás, szellemi és fizikai munka).

9–12. évfolyam

1. Társadalomismeret

- 1.1. Családformák a mai világban.
- 1.2. Kortárs csoport és ifjúsági szubkultúrák.
- 1.3. A helyi társadalom, civil társadalom, önkéntesség.
- 1.4. Hátrányos társadalmi helyzetek, társadalmi felelősségvállalás és szolidaritás.

2. Állampolgár vagyok

- 2.1. Jogok és kötelességek Magyarországon.
- 2.2. Jogok és kötelességek az Európai Unióban.
- 2.3. A politikai intézményrendszer és a választási rendszer.
- 2.4. Nemzet, nemzetiség, többség és kisebbség.

3. Pénzügyi és gazdasági kultúra

- 3.1. A gazdaság főbb szereplői és kapcsolatrendszerük.
- 3.2. A háztartások gazdálkodása, pénzkezelési technikák, fogyasztói döntések, hosszú távú gondolkodás/tervezés.
- 3.3. A vállalkozások világa.
- 3.4. Az állam gazdasági szerepvállalása.
- 3.5. Pénzügyi közvetítők a nemzetgazdaságban.

3.6. A nemzetgazdaság teljesítménye, a gazdasági növekedés és problémái.

3.7. A nemzeti, az uniós és a globális piac, valamint a monetáris világ összefüggései, intézményei.

4. A munkavállalói szerep

4.1. Alkalmazottak a gazdaságban.

4.2. Munkajogi alapok, foglalkoztatási formák.

4.3. Munkaerő-piaci elvárások itthon és külföldön.

4.4. Pályakezdés, álláskeresés, felvétel, jogok és kötelezettségek, munkaszerződés.

4.5. A munkaviszony adózási, biztosítási, egészség- és nyugdíjbiztosítási összefüggései.

4.6. Munka nélkül.

5. Változások a mindennapi életben

5.1. A tudás fogalmának átalakulása, az élethosszig tartó tanulás.

5.2. A tudományos-technológiai fejlődés hatásai.

5.3. A fogyasztói társadalom és a jóléti állam.

FILOZÓFIA (9–12. ÉVFOLYAM)

1. A filozófia

Fogalma, tárgya, eredete, viszonya a szaktudományokhoz, a valláshoz, a művészethez és a mindennapi élethez; a filozófiai gondolkodás története.

2. Logika

Az érvényes következtetés szabályai. A logika kapcsolódása a matematikához és a nyelvi kommunikációhoz.

3. Ismeretelmélet

A tudás mibenléte, forrásai, határai.

4. A létre vonatkozó kérdések

Az ember helye a világban. Tér, idő, okság. Test és lélek.

5. Etika, erkölcsfilozófia

A morális tulajdonságok természete, a morális cselekvés szabályai, alkalmazott etikák.

6. Tudományfilozófia

A tudomány fejlődése és a különböző korok tudományossága. A tudományos érvelés sajátosságai, paradigmái.

7. Vallásfilozófia

A vallási jelenségek, események, fogalmak és tanok elemzése.

8. Politikai filozófia

Az ember mint társadalmi lény. A politika, az állam, a jog, az igazságosság és a személyes szabadság összefüggéseinek vizsgálata.